

KOLOBEH ROKA A SEDEM UMENÍ

Sergej O. Prokofieff

PREDSLOV

Nasledujúce opisy tvoria obsah prednášky, ktorá bola prednesená na viacerých miestach. Pôvodne boli zamýšľané ako doplnenie a pokračovanie mojej knihy *Kolobeh roka ako cesta zasvätenia k prežívaniu bytosti Krista – ezoterické pozorovanie sviatkov v roku (Der Jahreskreislauf als Einwegungsweg zum Erleben der Christus-Wesenheit – eine esoterische Betrachtung der Jahresfeste)*.

Preto by pre pochopenie týchto výkladov mohla byť nápomocná znalosť knihy, pochopenie je však možné aj bez nej. Dôležitý základ preto ale tvorí prednáška, ktorú predniesol Rudolf Steiner 29. decembra 1914 v Dornachu, o impulzoch premeny pre umeleckú evolúciu ľudstva (v *Kunst im Lichte der Mysterienweisheit*, súborné dielo GA 275). Tam popísané usporiadanie rôznych umení a ich spojitosť s bytostnými článkami človeka, dalo najdôležitejšie podnety pre môj výklad.

Stuttgart, 3. februára 1994

Sergej O. Prokofieff

KOLOBEH ROKA A SEDEM UMENÍ

Jedno z najväčších tajomstiev kolobehu roka spočíva v tom, že je živúcim organizmom. K živému organizmu ale prináleží vždy životný rytmus. Takéto rytmy poznáme v ľudskom živote. Jedným z najdôležitejších je rytmus nádychu a výdychu, iným rytmus striedania dňa a noci. Z duchovnej vedy je známe, že počas dňa pôsobia všetky štyri bytostné články človeka spoločne – fyzické telo, éterické telo, astrálne telo a Ja. Narozdiel od toho, keď človek zaspí, spojitosť sa stráca: Fyzické telo a éterické telo ostávajú v posteli, zatiaľ čo astrálne telo a Ja vystúpia do duchovného sveta. Niečo podobné, ale v omnoho rozsiahlejšom meradle, môžeme pozorovať v živote živého organizmu zeme. Aj u zeme máme čo do činenia s procesmi, ktoré môžu byť označené ako druh nádychu a výdychu, alebo presnejšie povedané, ako druh zaspávania a prebúdzania sa. A aj zem vo svojom bdelom stave pozostáva zo štyroch článkov. Rudolf Steiner popisuje tieto procesy vo svojom prednáškovom cykle *Kolobeh roka ako proces dýchania Zeme a štyri veľké sviatky*. Pri „zaspávaní“ sa oddelí duša a duch zeme od jej fyzicko-éterického tela a stúpajú, podobne ako u človeka, do duchovných výšin. Lenže to, čo sa u človeka odohráva v rytme dňa, uskutočňuje sa u zeme v rytme roka.

Denný rytmus človeka sa začína ráno. Pri prebudení máme do činenia s niečím, čo je porovnateľné so začiatkom života. Ďalej nasleduje poludnie so svojimi plne rozvinutými silami, večer so svojou únavou a usnutie, ktoré je akoby malou smrťou v živote. Aj u našej zeme máme v určitom ročnom období proces, ktorý môže byť označený ako prebúdzanie sa a v istej súvislosti s tým, ako začiatok roka. Je ním jeseň. V čase jesene začína byť zem bdelou; počas Vianoc dosahuje najväčšiu bdelosť a úroveň vedomia, aby v ďalšom priebehu roka opäť prešla do spánku, ktorého najhlbší bod sa nachádza v lete. Tak môžeme povedať: Z určitého hľadiska začína životný cyklus zeme jej prebudením sa na jeseň. Tento životný cyklus má svoje zákonitosti a ako ukazovatele smeru na ceste roka tu stoja ročné sviatky.

Keď ale nepozorujeme tieto veľké sviatky osobitne a oddelene od seba, ale ako zastávky na ceste dôsledne prechádzajúcej rokom, potom musíme aj ich pozorovanie začať na jeseň, to znamená na sviatok Michaela.

Sviatok Michaela má úplne jedinečnú pozíciu v celkovom cykle ročných sviatkov. Zatiaľčo ostatné sviatky antropozofia v 20. storočí obnovila, sviatku Michaela vytvorila poprvýkrát skutočný základ, z ktorého by sa raz v budúcnosti mohol zrodiť vo svojom plnom spirituálnom význame. Rudolf Steiner často poukazoval na to, že v roku 1879 sa začala nová michaelská epocha. Odvtedy je Michael na najbližšie tri až štyri storočia vedúcim duchom ľudstva. Rudolf Steiner charakterizuje Michaela aj ako tú bytosť, ktorej hlavnou úlohou je od prapočiatkov spravovať vo vesmíre kozmickú inteligenciu, to znamená kozmické myšlienky hierarchií. Tieto myšlienky hierarchií, podľa ktorých bol raz vytvorený vesmír a ktoré sa prejavujú v celej architektonike sveta, pretlmočil Rudolf Steiner do formy pochopiteľnej pre ľudstvo a v podobe antropozofie ich priniesol na zem. Z tohto pohľadu je antropozofia kozmickou inteligenciou uchopenou prostredníctvom ľudských myšlienok. Keď tušíme tento význam Michaelom spravovanej inteligencie, môžeme celý náš kozmos prežívať ako vytvorený zo svetovej inteligencie, ako veľkolepý chrám. Z toho možno vytvoriť imagináciu, ako Michael v tomto veľkom svetovom slnečnom chráme vykonáva na kozmickom oltári pred tvármi vyšších hierarchií, ako ich služobník a reprezentant, svätý obrad, ktorý môže byť pokladaný za podstatnú časť *kozmickeho kultu*. Výsledkom tohto svätého činu je prúdeň obetovanej kozmickej inteligencie dolu na zem. Odrazom tohto procesu na zemi je antropozofia. Stojí

pred nami svojím pôvodom ako mohutný myšlienkový kozmos, kde každá časť dopĺňa, nesie a robí zrozumiteľnou ďalšiu, a ktorý predsa môže byť uchopený obyčajným ľudským vedomím. Tým sa antropozofia predstavuje ako najvyššie umelecké dielo, prirovnateľné k druhu myšlienkovvej architektúry. Len táto mohutná myšlienková stavba nebola vybudovaná svojvoľne, ale je pravým odrazom substancijálnej architektoniky nášho kozmu. Takáto živo prežívaná antropozofia tvorí prvý stupeň modernej cesty zasvätenia; Rudolf Steiner ju raz v *Tajnej vede v náryse* nazval „štúdiom duchovnej vedy, pri ktorom človek najskôr použije schopnosť úsudku, ktorú nadobudol vo fyzicko-zmyslovom svete“.

Prežívanie antropozofie, ako odrazu celého duchovného kozmu v myšlienkovvej sfére a zároveň ako daru Michaela ľuďom prostredníctvom Rudolfa Steinera, tvorí základ preto, aby mohol v budúcnosti vzniknúť dôstojný sviatok Michaela. Rudolf Steiner často prízvukoval, že nato, aby bolo možné založiť sviatok Michaela, nie je potrebná žiadna jasnovidnosť – narozdiel od všetkých ostatných sviatkov, ktoré sa pôvodne zrodili zo starých jasnovidných síl. Bezpodmienečne potrebný je ale umelecký pocit, že antropozofia je príbuzná s architektonikou nášho kozmu, predstavuje jej obraz v ľudskom myslení. Môžeme teda povedať: Ak je pozemská architektúra projekciou zákonitostí fyzického tela človeka navonok, je antropozofia projekciou kozmických zákonov do vnútra človeka, alebo projekciou kozmického človeka do jeho vnútra. V tomto zmysle formuluje Rudolf Steiner leitmotív michaelského sviatku budúcnosti: „Ideami naplnená prežíva duša svetlo ducha, keď zdanie zmyslov doznieva v človeku len ako spomienka.“ Tak prežíva duša naplnená myšlienkami antropozofie svetlo sviatku Michaela, ktoré v tomto čase žiari k ľuďom z kozmického chrámu Michaela.

Ďalší stupeň na modernej ceste zasvätenia, ktorý nasleduje po štúdiu, je podľa *Tajnej vedy v náryse* „nadobudnutie imaginatívneho poznania“. Ale medzi vyššie zmieneným prvým a týmto druhým stupňom máme veľmi dôležitý medzistupeň. Aby sme ho lepšie pochopili, musíme sa bližšie pozrieť na to, ako sa v človeku odohráva proces myslenia. Naše myslenie má svoj prapôvodný zdroj v ľudskom astrálnom tele. Do nášho vedomia ale stúpne iba vtedy, ak je odtiaľ zrkadlené prostredníctvom fyzického tela. Toto myslenie prebiehajúce v astrálnom tele, ale zrkadliace sa prostredníctvom fyzického tela využíva schopnosť úsudku, „ktorú si človek vydobyl vo fyzicko-zmyslovom svete“. Podoprení takýmto myslením, môžeme v štúdiu antropozofie pokročiť tak ďaleko, že ju budeme prežívať ako veľkolepú, vyššej realite zodpovedajúcu myšlienkovú stavbu. A je možné ísť na tejto ceste ešte o krok ďalej; lebo naše myslenie sa môže stať živým tým, že proces zrkalovania bude prenesený z fyzického do éterického tela. Procesy, ktoré prebiehajú v našom astrálnom tele, budú teda zrkadlené v našom vedomí nie z fyzického, ale z éterického tela. Takýto vnútorný druh myslenia mal vo veľkej dokonalosti Goethe. Príčinou toho je, medziiným, aj jedna z jeho predchádzajúcich inkarnácií, kedy žil v časoch Platóna ako sochár v starom Grécku. Uplatnenie tohto myslenia mu umožnilo z vlastnej skúsenosti hovoriť o prarastline a o princípe metamorfózy. Síce to u neho ešte nebolo plne rozvinuté imaginatívne jasnozrenie – nevidel ani skupinovú dušu rastlín, ani elementárne bytosti – ale nebolo to ani naše bežné myslenie. Rozdiel medzi bežným a živým myslením spočíva v tom, že živé myslenie nielen chápe hotové myšlienky, ale začína myšlienky z vnútornej aktivity plasticky utvárať. Pritom toto utváranie neprebíha podľa zákonov rozumovej logiky a kauzality, ale podľa éterických zákonov metamorfózy. Pri tejto omnoho

silnejšej vnútornej aktivite zaobchádza duša s myšlienkami tak, ako zaobchádza sochár s hlinou, z ktorej môže vytvoriť rozličné formy.

Máme teda do činenia s určitým druhom vnútorného sochárstva, pričom architektúra je projekciou zákonitostí fyzického tela navonok a sochárstvo projekciou zákonitostí ľudského éterického tela navonok. Najkrajšie výsledky v tomto smere predstavujú klasické grécke sochy. V nich máme viditeľný prejav čistých éterických síl človeka; preto sú aj také cudné a bezvášnivé. Ku školeniu sochára v gréckych mystériách patrilo naučiť sa ovládať svoje astrálne telo tak, aby z neho nič neprúdilo do čistého odrazu éterických síl v kameni alebo v hline. Ak nájdeme niekde v gréckej plastike vášnivý (astrálny) element, potom tieto diela stoja už na hranici pravých starogréckych predstáv o kráse. Takéto dielo je napr. Laokón (pozri vyobrazenie) alebo najrozličnejšie vyobrazenia démonickosti. Pre posledne menované je pekným príkladom Pergamonský oltár (pozri vyobrazenie), kde sú pri boji bohov s titánmi bohovia zobrazení úplne bezvášnivo, narozdiel od titánov, rozdrásaných pudovosťou démonickej astrality.

Oddelenie éterického od nižšieho astrálneho je nevyhnutné aj pre živé myslenie. Pretože aby živé myslenie viedlo k skutočným tajomstvám prírody, nesmie mysliaci svoje myšlienky utvárať svojvoľne, ale musí vo svojom vnútri ponúknuť niečo ako javisko, na ktorom sa môžu vypovedať skutočnosti sveta. V tomto zmysle je prečistené a ovládnuté astrálne telo jedným z najdôležitejších predpokladov nie len pre živé myslenie ako také, ale pre správne vžitie sa do imaginatívneho sveta vôbec. Rudolf Steiner raz povedal, že Goethe bol vo svojej bytosti najmenej luciferský. Získanie nesebeckosti astrálneho tela bolo v Grécku označované ako katarzia; aby ju bolo možné dosiahnuť, sú do kolobehu roka, obdivuhodnou múdrosťou riadenia sveta, vložené štyri adventné týždne, alebo týždne „očakávania“. Počas týchto týždňov pred Vianocami môže človek cvičiť nesebeckosť svojho astrálneho tela: nesebeckosť vôle v prvom týždni, vôle a cítenia v druhom, vôle, cítenia a myslenia v treťom týždni; alebo inak povedané: kontrolu jednania v prvom týždni, kontrolu pocitov v druhom a kontrolu myšlienok v treťom týždni. Pretože z týchto troch elementov pozostáva život ľudského astrálneho tela.

Keď je tak počas prvých troch adventných týždňov dosiahnutý určitý stupeň nesebeckosti astrálneho tela, je človek vnútorne pripravený vstúpiť vo štvrtom týždni do sveta objektívnych imaginácií. Potom má v sebe silu, ktorá ho uspôsobuje získavať svoje myslenie nie len odrazom cez éterické telo, ale postrehovať ho teraz bezprostredne vo svojom astrálnom tele. Potom zažíva vedome to, čo inak prežíval len nevedome v stave spánku, keď zotrúval mimo svojho fyzického a éterického tela. To nie je nič iné, ako vstúpenie do sveta objektívnej imaginácie, alebo do sveta, z ktorého ľudská duša zostupuje pri narodení na zem a odkiaľ tiež prišla rajská bytosť, ktorá sa potom stala nositeľom Krista. Z toho vyplýva, že toto vstúpenie do imaginatívneho sveta sa v kolobehu roka môže najlepšie uskutočniť vo vianočnom čase. A navyše, bude to prebiehať zvlášť harmonicky, keď prvé, čo človek v imaginatívnom svete zažije, bude vianočná imaginácia: panenská ženská bytosť s dieťaťom na lone. Jej tvár je možné prežívať v imaginácii tak, že sa v nej zrkadlí celý hviezdny kozmos, ktorý, ako sme videli, tvorí veľký svetový chrám. A dieťa, ktoré nesie na lone, je zjavením éterických síl slnka, síl prapôvodného éterického tela ľudstva, ktoré je v biblii popisované ako strom života. Ďalej nadol, v bohatých záhyboch jej odevu, máme ovládnuté a prečistené sily mesiaca, sily ľudského astrálneho tela, ktoré prekonalo úplnú katarziu.

Táto imaginácia môže v čase Vianoc reálne vystúpiť v ľudskej duši, ak bolo astrálne telo počas adventu dostatočne očistené. Jej objavenie sa môže byť v zmysle starých mystérií

označené ako osvietenie alebo *Photisma*. V určitom zmysle je táto imaginácia prejavom prečisteného astrálneho tela, ktoré je pripravené prijať do seba vyššie a poskytnúť mu živnú pôdu. Z tohto dôvodu bolo už od začiatku v kruhoch ezoterického kresťanstva plne prečistené astrálne telo označované ako panna Sophia. Zrkadlením duchovných imaginácií v pozemskom je umenie maľby, a toto umenie dosiahne to najvyššie, ak je schopné zobrazit' duchovné procesy v prečistenom astrálnom tele. Touto cestou sa zrodila napríklad Sixtínska madona od Raffaela.

Všetky tri popísané stupne ale môžu byť absolvované aj bez zvláštnej vnútornej dramatiky; samotné imaginácie môžu byť človeku dané tak, že majú harmonizujúci a podporný vplyv na jeho život. Človek môže dnes napríklad stretnúť ľudí, ktorí vnímajú elementárnych duchov, alebo aj éterické procesy v prírode a ktorí z toho čerpajú útechu a dôveru pre svoj život. Tento pokojný charakter sa ale zmení okamžite, keď prejde jasnovidectvo do skutočného zasvätenia. Pretože pri zasvätení nemá človek do činenia len s minulosťou, ale aj s budúcnosťou. Budúcnosť má ale vždy dramatický charakter. Aby ju človek spoznal, musí prekročiť prah duchovného sveta s plným vedomím a musí zo svojich vlastných síl vytvoriť most nad priepasťou bytia. Táto priepasť, ktorá oddeľuje začiatočnícku jasnovidnosť od prvých stupňov zasvätenia, sa nachádza medzi imaginatívnym a inšpiratívnym stupňom. Z tohto dôvodu povedal Rudolf Steiner, že *skutočné* zasvätenie začína na stupni inšpirácie. Je tiež popisované ako čítanie tajného písma. Ťažkosť, ktorá stretne žiaka na tomto stupni, je zjavná už z toho, ako Rudolf Steiner charakterizuje prechod z imaginácie do inšpirácie. Tu musí totiž žiak odstrániť zo svojho vedomia všetko, čo vybudoval na imaginatívnom stupni a mať silu žiť v dokonale prázdnom vedomí bez toho, aby sa stratil v nebytí.

Jedným z najznámejších diel Fridricha Nietzscheho je „*Zrodenie tragédie z ducha hudby*“. Tu môže človek naopak povedať, zrodenie hudby sa uskutočňuje z ducha tragédie. Tento zážitok priepasti je spojený s prechodom z duchovného priestoru do prúdu duchovného času a znamená vstúpenie do skutočného duchovného sveta, ktorý duša, okrem tejto formy, zažíva iba po smrti. To je dnes možné činom Krista, ktorý svojou inkarnáciou v ľudskom tele vniesol impulz preduchovneného času do odumierajúcich priestorových pomerov zeme. Tým sa stal pre duchovne hľadajúcich ľudí možný výstup nad imaginatívnu sféru, do inšpiratívnej. V tejto vyššej sfére zažíva človek poprvýkrát zjavenie svojho vyššieho Ja, ktoré zaznieva vo svete mohutných kozmických inšpirácií. Ako zo všeobšahleho mora harmónií sfér, ktoré počuli ešte Pytagorejci, zjavuje sa, samo znejúc, toto vyššie Ja. Na zemi môže človek tento zážitok napodobniť iba prostredníctvom umenia hudby. Cez hudbu sa prejavuje Ja človeka v jeho astrálnom tele. Obrazom toho je Orfeus, ktorý hrou na svojej harfe privádza divé zvery, to znamená pudové sily astrálneho tela, zo svojho Ja k mieru, harmónii a premene.

V kolobehu roka je skúsenosť priepasti bytia, a s tým spojená premena vedomia, vymedzená dvanástimi svätými nocami, ktoré ukazujú cestu od Ježiša ku Kristovi, od ľudského k božskému v nás, k prvému stretnutiu s vyšším Ja.

Priepasť, ktorá je medzi Vianocami a Epifániou, a ktorá predstavuje priepasť medzi človekom a bohom, je prekonateľná len preto, že človeku prichádza na pomoc Kristus, jediný boh, ktorý sa stal človekom. Že je táto pomoc možná, je spojené s preniknutím do mystéria jeho vtelenia. Udialo sa pri krste v Jordáne a toto tajomstvo tvorí vnútorný obsah sviatku Epifánie.

V poslednej prednáške cyklu *Das Initiaten-Bewußtsein* hovorí Rudolf Steiner o tom, že v budúcnosti bude zo všetkých umení len hudba schopná znázorniť mystérium inkarnácie boha v Jordáne, tajomstvo spojenia božského Ja najprv s astrálnym telom človeka, a potom s jeho ďalšími dvoma schránkami. Len preto, že v tomto bode ľudského vývoja sa boh stal človekom, môže človek nájsť správnu cestu do duchovného sveta.

Že pri krste v Jordáne nemáme do činenia len s imagináciami, ale predovšetkým s inšpiráciami, ukazuje nielen hlas z nebies: „Toto je môj, mojou láskou naplnený syn, v ktorom sa ja sám zjavujem“, ale aj skutočnosť, že pri krste dostali imaginácie formy prevzaté zo zvieracieho sveta. Čisté imaginácie môžu byť vyjadrené len rastlinnými tvarmi. Keď sú ale preniknuté inšpiráciami, prijímú napríklad formu holubice alebo jahňaťa, tak ako sa zjavili jasnovidnému pohľadu Jána (Ján, I, 29 a 32).

Toto popísané prvé zjavenie vyššieho Ja, ale nie je ešte jeho plným zjavením. Toto prichádza až na ďalšom stupni cesty zasvätenia, na stupni intuície. Vo svojej knihe „*Prah duchovného sveta*“ píše Rudolf Steiner o troch základných aspektoch ľudského Ja: o bežnom ja, vyššom Ja a o pravom Ja človeka. Ich praobrazy zodpovedajú Vianociam, Epifánii a Veľkej noci, ktoré predstavujú tri stupne zjednotenia sa Krista s ľudským bytím.

V *Tajnej vede v náryse* popisuje Rudolf Steiner, že duchovnému žiakovi sa iba v intuícii môže mystérium Golgoty stať vlastnou skúsenosťou. Len v intuícii môže byť pochopené mystérium Loga, Slova. Pretože v Logu sa prejavujú v duchovnom svete sily všetkých deviatich hierarchií, tak ako ich Rudolf Steiner predstavil v štvoritom rytme Meditácie základného kameňa, v sobotu, 29. decembra 1923, na Vianočnom zjazde. Je možné tiež povedať: Prvá, najvyššia hierarchia, sa prejavuje vo svetovom slove viac dramatickým spôsobom, ako blesk a hrom, druhá viac epickým a tretia, prenikajúca do vnútra človeka, pôsobí viac lyricky. Toto spolupôsobenie všetkých hierarchií sa spája so zemou len v mystériu na Golgote a tvorí základ pre slovesné umenie budúcnosti, kedy bude slovo pôsobiť vo svete magicky, to znamená tvorivo, plodiť život. Rudolf Steiner raz povedal, že človek v budúcnosti bude Mikrologom, odrazom Makrologa. Z tohto dôvodu sa môže práve umenie slova najviac priblížiť tajomstvám Golgoty. Ako veľké míľniky stoja v histórii ľudstva diela slovesného umenia, ktorými môžu byť ľudia privedení k pochopeniu plného významu mystéria na Golgote. K nim patria predovšetkým Jánovo evanjelium a v našej dobe Meditácia základného kameňa od Rudolfa Steinera. Všetko toto je najhlbšie spojené s rozvojom základného impulzu Grálskych mystérií. Rudolf Steiner popisuje, ako prostredníctvom týchto mystérií človek v ďalšej budúcnosti pretvorí svoj hrtan tak, že z neho vznikne nový reprodukčný orgán, ktorým bude môcť duchovným spôsobom plodiť seberovných. Prostredníctvom slova bude človek sám schopný tvorivo pôsobiť až dovnútra fyzickej hmoty. Tento ideál popisuje Rudolf Steiner slovami: „A musí prísť čas, kedy sa telo stane opäť Slovom a naučí sa prebývať v ríši Slova.“ Predstupňom tejto vzdialenej budúcnosti bude, približne za 3 000 rokov od dnešnej doby, zjavenie sa Maitreya Budhu; podľa Rudolfa Steinera bude „mať slová, ktoré sa svojou magickou silou budú bezprostredne stávať morálnymi impulzmi pre ľudí, čo ich budú počuť“.

Prvé kroky k tejto veľkej budúcnosti boli učinené založením nového umenia tvorivej reči vychádzajúceho z Antropozofie, v ktorom ľudské slovo vyvinie sily, ktoré môžu mať étericko-morálne pôsobenie.

Po intuícii, kráča žiak duchovného školenia po ceste zasvätenia k ešte vyšším stupňom. Ich popis v súvislosti so sviatkami v roku nájde čitateľ v autorovej knihe *Kolobeh roka ako cesta zasvätenia k prežívaniu bytosti Krista*. Avšak tu chceme pozorovať súvislosť sviatkov v roku s rôznymi umeniami. Z už uvedeného vidíme, že umenia sú reálnymi cestami k spoznaniu veľkých svetových tajomstiev, tak ako sa prejavujú v najdôležitejších sviatkoch roka. Na túto vlastnosť umení poukázal už Goethe, keď hovoril o kráse ako o „manifestácii tajných zákonov prírody, ktoré by nám bez tohto javu navždy ostali skryté“.

Ďalší stupeň, po Veľkej noci, tvorí v kolobehu roku sviatok Nanebovstúpenia. Aby sme túto udalosť lepšie pochopili, musíme sa bližšie pozrieť na ľudské éterické telo. Nesie v sebe dve tendencie: na jednej strane akoby vrodené úsilie spojiť sa s veľkou slnečnou sférou, z ktorej prapôvodne pochádza; na druhej strane viac materialistickú tendenciu, pre ktorú materialistické myšlienky a pocity dnešných ľudí viažu éterické telo na zem a oddeľujú ho od jeho kozmickej domoviny. Tým sa ľudské éterické telo stáva viac a viac podobné fyzickému telu a preberá od neho sily smrti. V oboch prípadoch by človek nemohol na zemi uskutočniť svoju ďalšiu evolúciu. Ak by éterické telo nasledovalo svoju tendenciu k slnku, bolo by pre ľudí nemožné udržať svoje individuálne bytie na zemi. A prijatím príliš mnohých síl smrti do éterického tela, by bolo ľudstvo predurčené na zemi vyhynúť. Aby mohlo ísť na zemi ďalej svojou cestou, musela byť nájdená možnosť, ako získať už tu na zemi, bez oddelenia sa od nej, kozmické sily zo slnečnej sféry, pôvodne vlastné éterickému telu, ako protiváhu k silám smrti. Táto možnosť bola vytvorená Nanebovstúpením Krista.

V imaginácii, ktorá je v základoch tohto sviatku, je zobrazené, ako sa Kristova bytosť spája s tendenciou ľudského éterického tela k slnku a sprostredkúva mu tým už v okruhu zeme tie hviezdne a planetárne sily, ktoré boli éterickému telu bezprostredne vlastné iba v slnečnej sfére. Tento proces tvorí základ ďalšieho umenia, umenia, ktoré bolo vytvorené až za našich čias, v 20. storočí. Je to umenie eurymie. Nemôžeme ho v skutočnosti pochopiť bez toho, aby sme popísaným spôsobom prenikli do mystéria Nanebovstúpenia. V eurymii máme totiž už na zemi prejavenie tých kozmických zákonitostí v éterickom tele človeka, ktoré do neho vniesol Kristus Nanebovstúpením, a ktoré vo svojej hlbokjej podstate súvisia s vývojom Životného ducha. Pravdaže, eurymia stojí dnes z tohto hľadiska iba na začiatku svojho vývoja. Rudolf Steiner na to poukazuje, keď vraví, že dnes „to môže byť samozrejme iba džavotanie oproti tomu, čo sa raz bude musieť zrodiť z tohto umenia“. Napriek tomu je mimoriadne dôležité niesť vo vedomí tieto súvislosti; pretože to môže vytvoriť základ pre nevyhnutnú zodpovednosť voči tomuto umeniu, ktoré má svoj pôvod bezprostredne v Kristovom mystériu.

Nasledujúcim sviatkom po Nanebovstúpení sú Turíce. S nimi je spojené ďalšie veľké umenie: umenie sociálneho spolužitia, sociálne umenie, ktoré vytvára pravé spoločenstvo slobodných duchov. Obdivuhodným spôsobom nám to ukazuje imaginácia turíčneho diania. Upozorňuje nás na zrod praspoločenstva, v ktorom nachádza všetkých dvanásť základných prúdov ľudstva svoje individualizované zastúpenie a úplné harmonické spojenie. Tento praobraz spoločenstva budúcnosti zároveň prorocky predstavuje najvyšší výkon sociálneho umenia. Tak nachádzame v turíčnej imaginácii, ako na každého človeka individuálne zostupuje Duch v ohnivom jazyku.

Preto raz tohto Ducha Rudolf Steiner nazval individualizovaným Duchom. Pretože každý jeden z dvanástich apoštolov prijal svoj vlastný duchovný impulz, a predsa to bol vždy ten istý Duch. Tým je na najvyššej spirituálnej úrovni prorockým spôsobom preklenutý najväčší protiklad v novodobom živote ľudstva, protiklad medzi individualizáciou a spoločenstvom. V takomto spoločenstve potom vzhádza prvý zárodok budúceho vývoja Duchovného človeka. Patria k nemu ľudia, ktorí prijali Kristom ustanovený krst Duchom a ohňom (Ján, 1,27). Je to uskutočnenie veľkého ideálu bratstva ľudí jedného ducha na celej zemi. Rudolf Steiner poukazuje vo svojej *Filozofii slobody* na tento ideál, keď hovorí, že dvaja skutočne slobodní ľudia sa nemôžu nikdy dostať do disharmónie alebo protirečenia.

Videné viac ezotericky, vedie toto svetové turíčne spoločenstvo k úplne novému usporiadaniu karmy ľudstva. Karma bude silou Krista, ako svojho pána, uvedená do dokonalého súzvuku so zákonitosťami duchovného kozmu, čo zaručí nie obmedzenie, ale plné rozvinutie ľudskej slobody do kozmickej dimenzie. Rudolf Steiner na to poukazuje nasledujúcimi slovami: „Podľa poriadku duchovného sveta má byť karma jednotlivcov spojená s celkovou karmou nie ľubovoľným spôsobom, ale tak, aby organizmus spoločenstva vytváral odraz nebeského rádu... Je to takpovediac založenie ľudstva budúcnosti postaveného na podstate Ja.“

Z opísaného vidíme, ako hlboko sú ľudské umenia spojené so svetovými tajomstvami a so sviatkami v roku. Ak bude týchto sedem umení prežívaných v kolobehu roka popísaným spôsobom, stanú sa podobnými siedmim hviezdám, ktoré nesie v ruke Syn človeka, tak ako je to popísané v Apokalypse.

Ostáva nám už len posledný veľký sviatok: letný sviatok Jána. V tomto čase zem úplne vydýchla svoju dušu a svojho ducha. Je v stave najhlbšieho spánku; ktorého prejavom je nádherne rozvinutá letná príroda. Čo je počas zvyšného behu roka riadené a formované viac zo síl siedmich planét, spája sa teraz prostredníctvom slnka s vedením zo sféry stálic. Aby mohlo fyzické a éterické telo zeme ďalej existovať v čase, kedy jej duševno-duchovná časť prebýva v duchovnom svete, musí byť toto fyzické a éterické vedené najvyššou hierarchiou z druhej strany planetárneho sveta. Odohráva sa tu na makrokozmickej úrovni to isté, ako pri spiacom človeku. Aj v ňom pôsobia najvyššie duchovné hierarchie, zatiaľčo v noci jeho duchovno-duševné spočíva mimo jeho fyzicko-éterického tela. To ale znamená, že na tomto záverečnom stupni musí byť všetkých doteraz popísaných sedem umení – ako aj za nimi stojace kozmické sily – privedených k vyššej harmónii. Práve tak, ako je sedem planét vo svojom behu obsiahnutých sférou zverokruhu.

Ktoré umenie môže byť ešte vyššie, ešte obsiahlejšie ako sedem menovaných? Ktoré umenie môže ako oktáva obsiahnuť všetkých sedem popísaných stupňov?

Videli sme, ako je sedem umení spojených s určitými kozmickými činnosťami, ktoré nachádzajú vyjadrenie práve vo sviatkoch roka. Pritom sme nehovorili len o siedmich pozemských umeniach, ale aj o ich duchovných prameňoch, o ich kozmickom prapôvode. Poukázali sme na architektoniku kozmických myšlienok, potom na plastické kozmické formotvorné sily, na sféru kozmickej imaginácie alebo kozmického maliarstva, na kozmickú hudbu alebo hudbu sfér, na kozmické slovo, na kozmické pramene eurymie, ktoré vznikli zo spolupôsobenia všetkých síl éterického kozmu a nakoniec na sociálne umenie, ktorého

počiatok môžeme nájsť v spolupôsobení ľudí vedomých si svojho kozmického pôvodu. Čo spája všetkých týchto sedem kozmických činností? Je to ich kozmický pôvod a charakter, a z toho vyplýva ôsme, záverečné umenie, ktoré je zároveň najvyšším: umenie žiť v súlade s celým kozmom. Pretože v tomto umení, ako v mohutnom lone prebývajú všetky ostatné kozmicko-pozemské umenia. A hlavnou cestou ako toto najvyššie umenie oživiť je vedomé prežívanie kolobehu roka a spoluúčasť na sviatkoch, ktorých cieľom je stále viac a viac prežívať Kristovu bytosť, ktorá priniesla na zem celú plnosť kozmických síl, ako nového Ducha zeme.

Existuje ale ešte jeden aspekt sviatku Jána, ktorý nám snáď najjasnejšie môže ukázať jeho zvláštne postavenie v kolobehu roka. V čase tohto sviatku je spomínané narodenie najstaršej individuality ľudstva, ktorá vystúpila na prelome vekov pod menom Ján Krstiteľ. On je posledným veľkým prorokom starého sveta a zároveň prvým predzvestovateľom nového, kresťanského veku. Z jeho všeobšiahlej múdrosti, ktorá prichádza ešte zo sféry otca, pochádzajú jeho najznámejšie slová: „On musí rásť a mňa musí ubúdať.“ (Ján, 3,30). To znamená malý, obmedzený pozemský človek musí ubúdať, ale prichádzajúci kozmický človek budúcnosti musí rásť. To je najväčšie vyznanie človeka na konci predkresťanských čias, ešte pred mystériom na Golgote. – Tieto slová nachádzame znova v kresťanskom období, avšak v úplne premenenej forme. Čo vyslovil Ján Krstiteľ ako najčistejšie zjavenie síl Otca, to znejú v ústrety nám, teraz zrodeným zo síl slnka, v novom slove apoštola Pavla: „Nie ja, ale Kristus vo mne“ (Gal, 2,21). To znamená nie malý, obmedzený pozemský človek, ale kozmický človek, Kristus vo mne. To je znovuzrodenie Jánovho slova zo slnečnej, z Kristovej sféry.

Teraz, práve v našom čase, prekonalí tieto slová tretiu metamorfózu. V 20. storočí sa zrodili ešte raz, ale tentoraz nie len zo síl Otca, a nielen zo síl Syna, ale zo síl Ducha, zahŕňajúcich otcovské aj synovské sily. Tieto slová nachádzame u Rudolfa Steinera ako prvú základnú tézu, ako formulu, ktorou z Ducha popisuje podstatu antropozofie: „Antropozofia je cesta poznania, ktorá by chcela viesť duchovné v ľudskej bytosti k duchovnému v kozme. Zjavuje sa u človeka ako potreba srdca a citu.“ Viesť duchovné v človeku k duchovnému v kozme – k tomu je najistejšou cestou vedomé prežívanie kolobehu roka a jeho sviatkov. Spája antropozofiu s celým vývojom kresťanstva na našej zemi. V tomto zmysle vraví Rudolf Steiner, že osud antropozofie by chcel byť zároveň osudom kresťanstva.

Za všetkých čias mali umenia silný element utvárania spoločnosti. Dnes je možné tento impulz zásadne prehĺbiť a posilniť tým, že môže byť vytvorené spojenie medzi rôznymi umeniami, kolobehom roka a jeho sviatkami. Preto umenia dokážu ľuďom viac a viac spájať s ich kozmickým pôvodom a prispievať k spomínanej centrálnej úlohe antropozofie. Na jednej strane tak nájdú harmonické prepojenie s vedou, pretože svoje inšpirácie čerpajú z prirodzeného kolobehu roka, a na druhej strane vytvoria prostredníctvom sviatkov v roku spojivo k religióznym impulzom, ktoré dnešný človek obzväšť potrebuje. (Religiózne impulzy tu nie sú chápané v zmysle nejakého vierovyznania, ale ako bezprostredne vychádzajúce z vedomého spoluprežívania kozmického bytia v kolobehu roka. Na takéto „spätne naviazanie sa“ človeka na božské, poukazuje aj význam latinského slova *religio*, ktoré už v rannokresťanských časoch bolo dávane do spojitosti s *religare* – naviazať, upevniť.) Potom môže byť viac a viac uskutočňovaný veľký ideál syntézy vedy, umenia a náboženstva, tak ako to bolo už po stáročia predpísané v pravom rozikrucianstve.

Pracujúc v tomto smere, sa ľudia budú pripravovať na vedomé prekročenie prahu do duchovného sveta nie len ako jednotliví duchovní žiaci, ale ako spoločnosť. Časom sa

zrodí na zemi spoločenstvo alebo spoločnosť, ktorá bude žiť v úplnej harmónii s kozmickými silami, a ktorá bude schopná čerpať svoju silu bezprostredne z kozmu, a tým mu vytvorí bránu na zem. Takéto spolužitie s kozmickým bytím popisuje Rudolf Steiner ako obrátený kultus. Tu nezostupujú anjeli dolu k človeku, ale ľudia vystupujú k anjelom, aby od nich prijali impulzy, ktoré budú stále viac potrebovať pre dôstojnú ľudskú existenciu a naša zem pre svoje uzdravenie. Takéto spoločenstvo potom utvorí bránu, ktorou budú môcť kozmické sily bezprostredne vtekať do života zeme, všetko premieňajúc a obnovujúc. A v jednotlivých ľuďoch vznikne silný pocit, že sú ako indivídium, ale spolu s podobne sa usilujúcimi, vnorení do prúdu kozmického diania.

Tento pocit dokázal ľuďom, ktorí sú spojení s antropozofiou, dať odvahu a silu naplňať vo svete tie úlohy, ktoré majú byť dnes naplňané z pravého michaelského *ducha času*.

DOPLŇUJÚCE MYŠLIENKY

Keď sa človek pozerá na kolobeh roka, môže ho prežívať ako živúci proces dýchania, ktorý sa podobá ľudskému nádychu a výdychu.

Nádych zemskeho organizmu zodpovedá zostupnej polovici roka – od vrcholiaceho leta, cez jeseň až po zimu, jeho výdych zasa opačnej polovici – od zimy, cez jar, až po leto. Nádych je spojený s celou ľudskou minulosťou, veď zostupný rok predstavuje vstúpenie duchovno-duševného do hmoty, až do prírodných procesov. Tu sa duch stáva telom. V tomto vývoji žije veľká múdrosť vložená do neho v minulosti hierarchiami. Táto múdrosť ale nemôže premôcť stále silnejšie sily smrti v ľuďoch a v prírode. Ani myšlienky a pojmy uchopené v tejto dobe sa nemôžu zbaviť síl smrti, ak nebudú oživené architektonicko-plasticko-obrazným alebo imaginatívnym vývojom myslenia. S týmto odumieraním je ale spojená aj individualizácia človeka. Ako individuum sa človek pokúša zachrániť pred odumretím tento krásny a múdry starý svetový poriadok. To sa deje prostredníctvom umení, ktoré patria k tejto polovici roka a k jej sviatkom: priestorových umení. Architektúra odhaľuje zákonitosti fyzického tela, sochárstvo éherického tela, maliarstvo astrálneho tela.

Ale Kristus premožením smrti vniesol do tejto minulosti budúcnosť. Tým dostávajú časové umenia opačnej polovice roka nový význam, vedúci do budúcnosti. Hudba, umenie slova, eurhythmia a sociálne umenie už nielen oživujú minulosť, ale sú na ceste stať sa spolutvorcami prírody. Tak, ako sú tri priestorové umenia spomienkou na vznik ľudského z kozmického, tak sú časové umenia predzvesťou toho, že sa ľudské, ktoré medzičasom prešlo evolúciou, navráti naspäť ku kozmickému. Tento dej zodpovedá vzostupnej polovici roka. Počas nej sa prirodzeným spôsobom uvoľňuje duchovno-duševné z fyzického a vystupuje ku kozmickému bytiu. To je cesta do budúcnosti: Sily smrti pôsobiace v prírode a v človeku budú premožené duchom, umierajúce telo sa stane duchom. Tento proces nie je viac spojený s múdrosťou, ale s vôľou a s životom, ktorý je v nej obsiahnutý. Zárodky budúcnosti, spočívajúce v tejto vôli, budú utvárané a prejavené hudobno-básnicko-sociálnymi umeniami. Oproti individualizácii v opačnej polovine roka stojí v tejto polovici sociálny impulz, ktorý dáva tušiť krásu sveta budúcnosti. Tu položí človek základ nového kozmu. Rudolf Steiner raz povedal, že zostupná polovica roka je spojená s karmickými silami. V karme je zachovaná minulosť. Tento charakter majú aj priestorové umenia; ak sú raz vytvorené, ostávajú existovať vo svete. Opačná polovica roka je spojená so slobodou. Jej prejavom sú časové umenia, ktoré vždy súvisia s bezprostrednou činnosťou človeka a bez ľudského spolupôsobenia nemôžu existovať.

Stredové postavenie medzi siedmimi umeniami zaujíma hudba, ktorá sa v tanci prikláňa k priestorovým, ale v speve k časovým umeniam, a tým vytvára medzi oboma most.

Tak sa stáva viditeľným, že v priestorových umeniach je možné pozorovať posledné pozostatky času, kedy bol človek bez vlastného pričinenia vedený hierarchiami. A pri časových umeniach možno tušiť, čo vznikne v budúcnosti zo slobodnej iniciatívy ľudí, aj v sociálnej oblasti.

Kolobeh roka a jeho hlavné sviatky majú ale ešte jeden hlbší aspekt, ktorý by tu nemal ostať bezo zmienky. Pretože veľké sviatky roka sú aj pozemským odrazom kultických udalostí, ktoré majú svoj pôvod vo svete hierarchií. V stúpajúcich radách božsko-duchovných hierarchií sú rozlišovaní najprv anjeli, ktorí vedú jednotlivých ľudí, potom archanjeli, ktorí sú vodcami rozličných národov zeme, ďalej archeovia, ktorí vedú celé ľudstvo od epochy k epoche. K archeom patrí aj Michael, súčasný vedúci duch času, ktorého sviatkom sme začali naše pozorovanie sviatkov roka. Z týchto troch druhov duchovných bytostí preukazujú predovšetkým archeovia obetnú službu ešte vyššie stojacim hierarchiám. Tak máme v pozadí sviatku Michaela obetné činy, ktoré prinášajú bytosti patriace k hierarchii archeov bytostiam nasledujúcej vyššej hierarchie, Duchom formy. Tým vzniká kozmický praobraz umenia architektúry. V pozadí adventu stojí v tomto zmysle ďalšia obeť: obeť Duchov formy voči Duchom pohybu; odrazom tohto procesu je umenie plastiky, ako prechod zo sveta formy do sveta pohybu. Rovnakým spôsobom stoja v pozadí Vianoc obetné činy Duchov pohybu voči Duchom múdrosti, čo nachádza vyjadrenie najčistejším spôsobom v imaginácii božskej Sophie, svetovej múdrosti. Spolupôsobenie Duchov múdrosti a Trónov sa ukrýva za sviatkom Epifánie. Pri opise krstu v Jordáne hovorí evanjelium o hlase z vysokej sféry Otca. Je to sféra, z ktorej prostredníctvom obeť Duchov vôle vzišla prvá inkarnácia našej zeme. Na tento prapočiatok poukazuje začiatok Jánovho evanjelia. V našom planetárnom systéme sú Duchovia vôle, alebo Tróny, spojené so sférou Saturnu; nasledujúca hierarchia, Cherubovia ju ale presahuje a pôsobí z čistého sveta hviezd. Táto sila stálic sa zjavuje v zmŕtvychvstanom tele Krista, ktoré aj preto môže byť nazývané hviezdny telom. A tak máme v pozadí veľkonočného diania obetné spolupôsobenie Trónov a Cherubov. Narozdiel od toho, za imagináciou Nanebovstúpenia stojí niečo, čo nie je spojené so žiadnou planetárnou sférou. Tu sa čisto hviezdne bytosti, Cherubovia, obetujú ešte vyšším hviezdny bytostiam, Serafom. Praobraz Nanebovstúpenia musíme tak hľadať v čisto hviezdnej sfére, ku ktorej patrí aj najvyšší aspekt slnka ako stálice. Cez Turíce sa Serafovia obracajú ku sfére, ktorá leží nad hierarchickým kozmom a v kresťanskej ezoterike sa označuje ako sféra Ducha svätého. Odtiaľ prijímajú duchovné impulzy, ktoré môžu potom pôsobiť cez všetky pod nimi stojace hierarchie až do pozemských pomerov. Nakoniec, počas Jána, sa celá zem otvorí silám, ktoré prichádzajú z nadhierarchickej sféry. Z tohto dôvodu dáva Rudolf Steiner sviatok Jána do súvisu so zjavením Trojice. Duch vychádza zo Syna, ktorý sa úplne naplnil otcovskými silami. Odraz tejto najvyššej sféry vytvára v *pozemskom bytí* tretia hierarchia tak, že anjeli prinášajú ľuďom impulzy Ducha, archanjeli impulzy Syna a archeovia impulzy Otca. Tým sa udieva prechod od Jána k Michaelovi, kedy z hora nadol prijímaná substancija začína, v zmysle neustáleho kultu, svoju cestu kolobehom roka nahor. Počas sviatku Michaela archeovia obetujú Duchom formy, počas adventu Duchovia formy Duchom pohybu a tak ďalej.

Tak máme v kolobehu roka a v jeho siedmych sviatkoch odraz a zjavenie toho, čo môže byť nazvané veľkým kozmickým kultom, ktorý je neustále vykonávaný vo svete hierarchií.